

Arkiv Nyt

Nyt fra Vinderup Egnehistoriske Arkiv

www.arkivet-vinderup.dk

Email: mail@arkivet-vinderup.dk

Nr. 34

Efterår

2011

**Der indkaldes til generalforsamling
Onsdag d. 14. marts 2012 kl. 19.30 på Arkivet
Nærmere i næste Arkiv Nyt**

Dette billede fra nordenden af Flyndersø viser en af de kanaler, som sidst i 1800-tallet blev gravet i forsøget på at udtørre søen.

Om dette forsøg fortæller Boye Bruhn

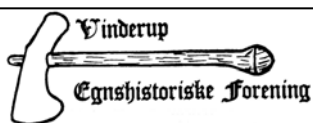
side 4

Lidt nyt om bl.a. den nye årbog

side 3

Møder og foredrag for det næste halve år

side 8

Vinjes Torv 1, 7830 Vinderup. Tlf: 97 44 29 98

Hjemmeside: www.arkivet-vinderup.dk

Email: mail@arkivet-vinderup.dk

Åben: **Mandag 18-21 og Fredag 10-15**

Bestyrelsen

Formand

Kurt Guldbæk, Hasselholtvej 4, 7830 Vinderup

Tlf. 51 28 85 54
og 97 44 36 01

E-mail: kurt@vinderup-egnshistorie.dk

Næstformand

Ninna Weis, Birkevej 1, 7830 Vinderup

Tlf. 97 44 15 14

Kasserer

Gustav Lind, Nørregade 37, 7830 Vinderup

Tlf. 97 44 10 75

Sekretær

Boye Bruhn, Skrænten 29, Sevel, 7830 Vinderup

Tlf. 97 44 61 04

Jens Nymose, Skolegade 16, Herrup, 7830 Vinderup

Tlf. 60 64 43 10

Børge Poulsen, Hjerlhedevej 13, Sevel, 7830 Vinderup

Tlf. 97 54 18 00

Harry Klith, Østparken 1, Ejsing, 7830 Vinderup

Tlf. 97 44 62 48

Suppleanter:

Laila Nørgaard, Hovgårdvej 4, Sahl, 7830 Vinderup

Tlf. 26 12 87 94

Hans Kurt Hansen, Toften 45, 7830 Vinderup

Tlf. 97 44 18 78

Revisorer:

Leif Svendsen, Skive

H. P. Christensen, Østparken 10, Ejsing, 7830 Vinderup

Tlf. 62 75 12 20

Faste udvalg

Mødeudvalg

Fmd. Boye Bruhn, Skrænten 29, Sevel, 7830 Vinderup

Tlf. 97 44 61 04

Derudover er resten af bestyrelsen menige medlemmer

Arkivudvalg

Fmd. Børge Poulsen, Hjerlhedevej 13, Sevel, 7830 Vinderup

Tlf. 97 54 18 00

Ninna Weis, Birkevej 1, 7830 Vinderup

Tlf. 97 44 15 14

Jens Nymose, Skolegade 16, Herrup, 7830 Vinderup

Tlf. 60 64 43 10

Harry Klith, Østparken 1, Ejsing, 7830 Vinderup

Tlf. 97 44 62 48

Daglig leder af Vinderup Egnshistoriske Arkiv

Bodil Møller, Pilevang 1, Sevel

Tlf. 97 44 84 41

Arkiv Nyt

Udgives af Vinderup Egnshistoriske Forening, Vinjes Torv 1,

Tlf. 97 44 29 98

Redaktør: Kurt Guldbæk, Hasselholtvej 4

Tlf. 51 28 85 54

E-mail: kurt@vinderup-egnshistorie.dk

Alle bidrag til bladet sendes til ovennævnte.

Oplag: 300 stk.

Til medlemmerne

Der indkaldes til generalforsamling ONSDAG D. 14. MARTS 2012 KL. 19.30 på Arkivet, Vinjes Torv 1, 7830 Vinderup.

Dagorden ifølge lovene.

Efter tur er Gustav Lind, Ninna Weiss, Boye Bruhn og Kurt Guldbæk på valg.

Forslag, der ønskes behandlet på generalforsamlingen, skal sendes skriftligt til formanden senest 10 hverdage inden generalforsamlingen.

Udgivelse af ”Årbog for Vinderupegnen”

Selv om har været sommerferie i den forløbne tid, har bestyrelsen og tilknyttede medarbejdere dog ikke ligget på den lade side. Der har primært været arbejdet med den nye årbog, som efterhånden er ved at være klar.

Det ligger nu fast, at bogen bliver på 112 sider, deraf er de 10 bagest annoncer.

Bogen vil indeholde 8 artikler, der tidsmæssigt spænder fra sidst i 1700-tallet og næsten frem til nutiden.

Vi er i skrivende stund i gang med at tegne de sidste annoncer og regner med at have dette overstået, når du ser dette. Derefter kan den sidste opsætning af bogen gå i gang, og vi kan få afleveret til trykkeriet.

I anledningen af udgivelsen inviterer foreningen til

Reception

lørdag d. 12. november kl. 10.00 på Arkivet

Alle er velkommen.

Nogle af forfatterne vil være til stede og fortælle om artiklerne.

Arkivet og foreningens hjemmesider!

Igennem længere tid har Vinderup Egnshistoriske Arkiv og Vinderup Egnshistoriske Foreningen haft hver deres hjemmeside.

Arkivets hjemmeside,

www.arkivet-vinderup.dk,

er (ligesom Arkivet) en del af Holstebro Museum og administreres overordnet af museet.

Hjemmesiden for **foreningen** er på **www.vinderup-egnshistorie.dk** og administreres af foreningen.

Som udgangspunkt er indholdet det samme, men ligesom de har forskellig udseende, er deres indhold heller ikke ens.

Dette skyldes, at det er forskellige personer, der vedligeholder dem.

Om forsøget på at udtørre søerne i Sevel, Estvad, Rønbjerg og Sahl sogne!

Af Boye Bruhn

Forsøget på at udtørre perlerækken af søerne i Sevel, Estvad og Rønbjerg sogne mislykkedes heldigvis. Projektet kan set med vore øjne i dag synes helt vanvittigt, men dengang i slutningen af 1860-erne og begyndelsen af 1870-erne gav det god mening.

I 1864 mistede kongeriget Danmark hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenburg til Det tyske forbund med Prøjsen og Østrig i spidsen. Omfanget af det tab kunne have været meget mindre, hvis man havde haft ansvarlige og realistiske politikere. Men det er en hel anden historie, som man kan læse om i Tom Buk-Swientys meget roste bøger: "Slagtebænk Dybbøl" og "Dommedag Als". Kongeriget Danmark mistede som følge af den tabte krig to femtedele af sit landområde og en tredje del af sin befolkning. Et tab så føleligt, så mange troede, at nu hang landets selvstændighed i en tynd tråd.

Men det skulle – Gud ske lov – gå anderledes. Under mottoet: "Hvad udad tabes skal indad vindes" tog man udfordringen op. Store hedearealer – også på vores egn – blev opdyrket. Andelsbevægelsen viste sig at være bæredygtig og gav hele landet store økonomiske og demokratiske fordele – Esbjerg havn blev bygget – fiskeriet tog et hurtigt opsving. Man kan ikke andet end beundre den kraftanstrengelse, der lå bag ved alle disse tiltag. Man vandt virkelig indad, hvad der var tabt udad.

I 1868 faldt der ikke en dråbe regn

fra maj til september. Dette medførte selvfølgelig misvækst – især på de lette jorder, og de bønder, der ikke havde lave arealer, der kunne afgræses, var ilde stedt.

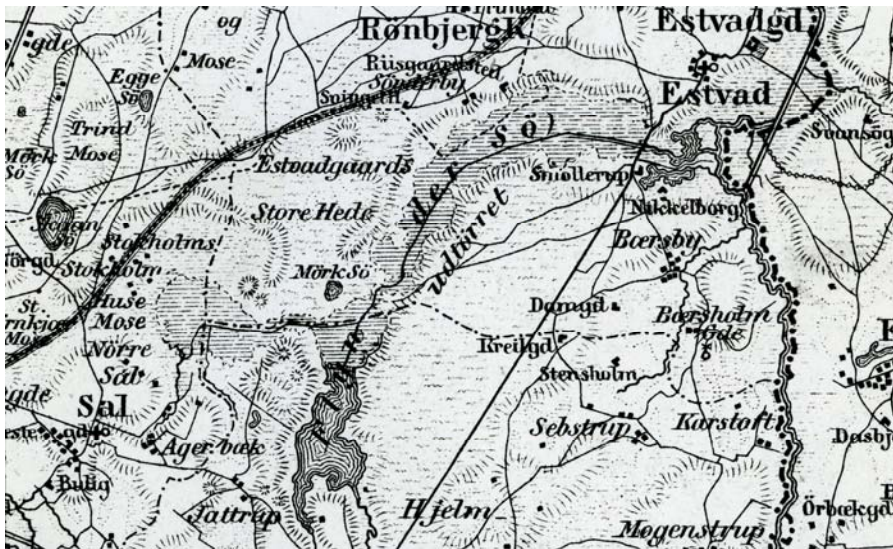
Det er på den baggrund – nederlaget i 1864 og misvæksten i 1868 – planerne om udtørringen af søerne vandt fremme. Desuden havde man gode erfaringer fra andre egne af landet – blandt andet fra den nærliggende Tastum sø.

I 1871 blev der dannet et interesse-selskab af fire pengemænd med hofjægermester Charles de Neergaard til Gyldenholm ved Slagelse i spidsen med det formål at udtørre den 700 tønder land store Flyndersø og den 200 tønder land store Skallesø.

Men inden man gik i gang skulle de lodsejere, der havde arealer ned til søerne, overtales til at være med. De havde sammen rettighederne til søerne, så det letteste var at købe dem ud. Det gik forbavsende let – og især lodsejerne fra Sevel sogn var nemme at have med at gøre – for de flestes vedkommende for en ussel pris.

Den største lodsejer var lensgreve Knuth på Estvadgård. Han vidste godt, hvad han var værd, så de Neergaard skar igennem og købte hele Estvadgård. Store dele af de arealer, der dengang hørte under gården, tilhører stadig familien de Neergaard.

Fra ældgammel tid havde Flyndersø fungeret som mølledam for Flyndersø Mølle – og det havde mølleren hævd på. Men også hans rettigheder var til

Oberstløjtnant J.H. Mansas kort over egnen omkring Flyndersø og Stubbergård Sø. Ved kortets korrektion i 1872 har man i overensstemmelse med de faktiske forhold dette årtegnet Skallesø som udtørret, medens udtørringen af den nordlige del af Flyndersø fra Flyndersø Mølle til en linie umiddelbart nord for Stjertholm, på trods af kortets skravering og bemærkning, ved udtørningsarbejdets sammenbrud i 1873 aldrig blev realiseret.

salg, fordi han var i økonomiske vanskeligheder – og møllen blev nedlagt.

Og nu kunne man så gå i gang.

Men hvordan komme af med al den vand? Det var et stort problem – som senere også viste sig at være uløseligt.

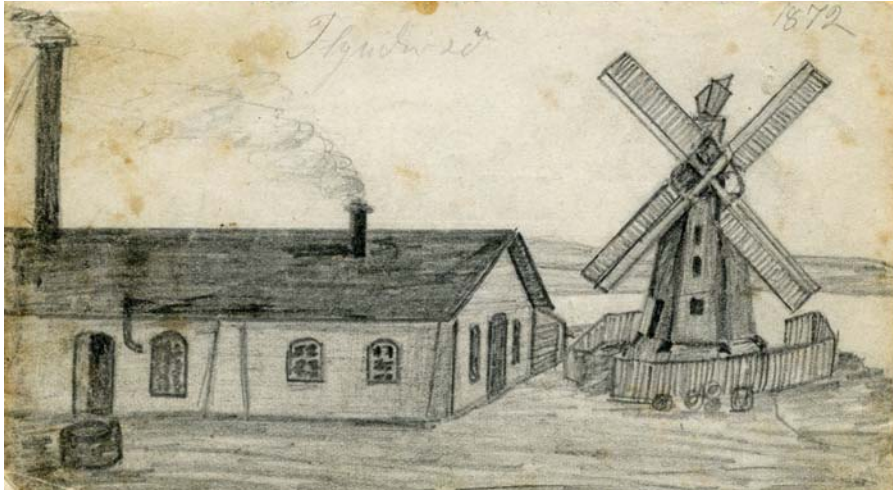
Det var planen, at vandet skulle løbe ud i Karup Å. Den skulle uddybes, så der blev en større afstrømning. Men det ville gå ud over lodsejernes enge. Så også de kunne kræve erstatning, hvad der blev dem lovet.

Og nu kunne arbejdet endelig i juni måned 1871 sættes i gang. Der blev annonceret efter 100 til 150 arbejdere, der strømmede til fra hele landet. Så stor en befolkningstilvækst kunne godt give problemer. Mange af arbejderne var nogle hårde børster, så der blev ansat en politibetjent i Estvad,

der skulle holde lov og orden.

De mange arbejdere, hvoraf mange kom fra arbejdsopgaver ved Tastum sø, blev sat til at grave de afvandingskanaler, der stadig kan ses langs med de to søer. Og der blev bygget tre maskinanlæg, der skulle pumpe søernes vand op i afvandingskanalen. Pumperne blev drevet dels ved vindkraft dels ved dampkraft.

Den mindste pumpe stod ved Hindså og blev drevet af et lokomobil på 10 hk. Den viste sig effektiv og efter 50 døgn pumpearbejde var Skallesø tørlagt. I oktober 1872 blev Skallesø tilsæt med raps og græs, og i september 1873 blev der holdt auktion over den bjergede hø fra søbunden, en auktion, der indbragte godt 321 rigsdaler – en betydelig sum dengang. Året

Denne tegning er udført af malermester Himmelstrup fra Skive i 1872. Her ses den lille vindmølle, som var placeret nærmest kanalen i nordenden af Flyndersø. Huset til venstre er maskinhus, der indeholdt en dampmaskine til at pumpe, når der var vindstille. Da udtørningsforsøget måtte opgives, blev vindmøllen solgt til et udtørningsforetagende nord for Limfjorden.

efter indbragte græsset endnu mere, og året efter igen blev hele arealet tilsået med rug, byg og havre, der også gav et meget stort udbytte. Så udtørringen af Skallesø syntes at være en succes.

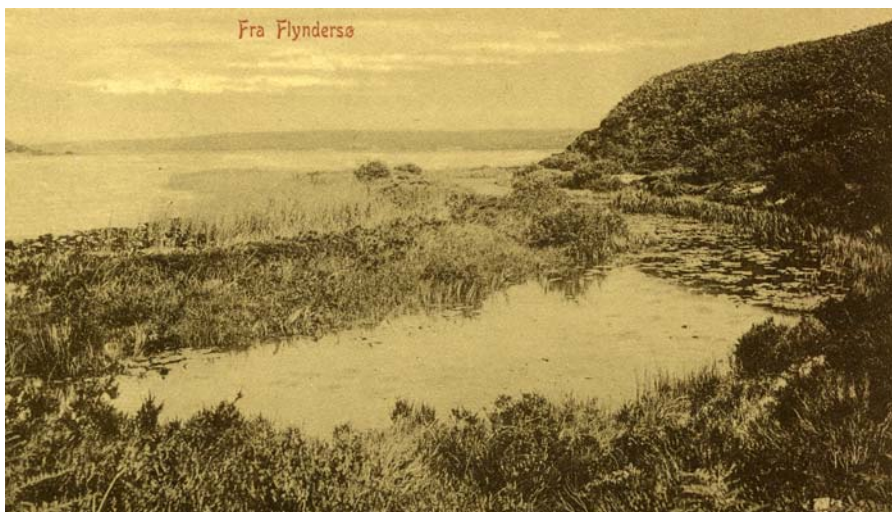
Langt vanskeligere var det at udtørre den meget større Flyndersø. Man byggede en dæmning tværs over søen ved Stjærtodde, og så kunne man gå i gang med at pumpe. Også her anvendte man vindkraft og dampkraft til arbejdet. Men selv om vandstanden i søen faldt om dagen, så battede det ikke rigtigt. For om natten steg vandstanden igen til sit gamle leje. De undørsøiske kilder var ikke sådan at få bugt med. Men man fortsatte uforsvaret i håb om, at vandet dog omsider holdt op med at vælde frem.

Imidlertid kunne konsortiet ikke lade være med at kaste øjnene på

Stubbegård sø, Helle sø og Ladegård sø. Hvis det kunne lade sig gøre at få så god en avl på søbunden af Skallesø, så måtte det også kunne lade sig gøre på de tre sydligste søer. Den 12. april 1872 underskrev man en købekontrakt på Ny Stubbegård med Helle sø, og samme år den 18. juni fik man skøde på Ladegård sø, Stubbegård sø, Hjelm mølle og Gl. Stubbegård.

Det er påfaldende, at Charles de Neergaard, der ellers var hovedmanden bag Flyndersø projektet, ikke er med her. Han havde på det tidspunkt besluttet at træde helt ud af konsortiet. Svend Lausten antyder to mulige forklaringer på hans udtræden. De Neergaard kunne have indset, at hele projektet kunne blive til en økonomisk katastrofe, og de omfattende indgreb i naturen kunne have givet ham store skrøbler. I hvert fald var han nu ikke

Efter udtørningsforsøgets endeligt blev Flyndersø hurtigt igen fyldt med vand. Når man i dag går tur langs søbredden, kan man mange steder stadig se resterne af kanalerne, selv om de ikke er så tydelige som på dette billede fra omkring 1910.

med længere, og det var klogt af ham. Men han undgik ikke at lide tab. Nogle har ment helt op til en million kr., der dengang var en astronomisk stor sum. Men han må have haft penge på kistebunden, for han beholdt Estvadgård, Flyndersø mølle og de store arealer omkring Flyndersø.

Og i 1873 brød hele projektet sammen. Dæmningen tværs over søen ved Stjærtodde kunne ikke modstå efterårsstormene og skyllede væk, og den dag i dag ligger der et tipvognstog på bunden af søen. En pram lastet med cementblokke sank, og pumperne gik i stå. Den 9. oktober 1873 kunne man i aviserne læse om katastrofen, og det stod klart for alle, at det, man har kaldt en perlerække af søer, ville blive ved med at være der. Selv Skallesø, hvor man i flere år havde haft en god avl, måtte opgives, da det viste sig, at der blev ved med at løbe vand til sø-

en, så man måtte blive ved med at pumpe, hvilket ville blive alt for dyrt. Udgiften til kul og løn til en fyrbøder, ville langt overstige det, den udtørrede sø kunne bringe.

Det, der for nogle dengang var en katastrofe, er for os i dag en lykke. Stadigvæk kan vi nyde den smukke natur omkring søerne, der ligger der skønne og dejlige – omgivet af en pragtfuld og mange steder uberørt natur.

Kilder:

- Primært: Svend Laustsen: Estvad og Rønbjerg sogne. Hovedtræk af sognenes historie indtil 1880.
- Salmonsens konversationsleksikon
- Politikens danmarkshistorie
- Mundtlige beretninger

Billederne er venligst udlånt af Skive Byhistoriske Arkiv.

Møder, arrangementer, ture m.m.

Hvor intet andet er nævnt, er mødestedet Arkivet, Vinjes Torv 1, Vinderup.
Se også på hjemmesiden www.vinderup-egnshistorie.dk under "Møder".

2011

Onsdag d. 7. september kl. 19.30	Kirkegårdsvandring på Vinderup kirkegård. Ninna og Helge Weis viser rundt og fortæller. Vandringen er i samarbejde med Vinderup menighedsråd. Medbring kaffe
Onsdag d. 5. oktober kl. 19.30	Åbent værksted på arkivet. Kom og se, hvordan en konservator arbejder med restaurering og bevaring af arkivmateriale. Tenna Kirkeby fra "Grafisk Konservering" arbejder på arkivet og arkivleder Bodil Møller vil modtage gamle billeder til opbevaring, scanning eller evt. affotografering. Medbring kaffe
Onsdag d. 9. november Kl. 19.30.	Niels Therkildsen , Holstebro Museum, fortæller om arkæologien i Gl. Vinderup kommune og om Holstebro Museums aktiviteter sammesteds. Medbring kaffe
Lørdag d. 12. november kl. 10.00	Årbog for Vinderupegnen 2011 udgives. Vi afholder en reception for alle i den anledning, hvor forfatterne fortælle om artiklerne og baggrunden for dem. Der vil være kaffe/te m.m. til alle!
Onsdag d. 7. december kl. 19.30	Julemøde Victor Hedegaard , Borbjerg fortæller og underholder. Medbring kaffe

2012

Onsdag d. 8. februar kl. 19.30	Hjerl Hedes situation lige nu! Holger Hedegård redegør for Hjerl Hedes situation i forbindelse med den nye struktur med overbygningen over kommunens 3 museer. Medbring kaffe
Onsdag d. 14. marts kl. 19.30	Generalforsamling Dagsorden ifølge vedtægterne. Medbring kaffe
Onsdag d. 18. april kl. 19.30	Foredrag. Se nærmere på www.vinderup-egnshistorie.dk , www.arkivet-Vinderup.dk og i Vinderup Avis. Medbring kaffe